

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIM VAZIRLIGI
SAMARQAND DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

Ro‘yxatga olindi:
№ BD 148
2025 yil 29 08

QALAMTASVIR
FANINING O‘QUV DASTURI

Bilim sohasi:	100000 - Ta’lim
Ta’lim sohasi:	110000 – Ta’lim
Ta’lim yo‘nalishi:	60110500 - Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi ta’lim yo‘nalishi

Samarqand – 2024

Fan/mavzu kodi QalamT13408		O'quv yili 2025-2026	Semestr 3,4	Kreditlar 8	
Fan/mavzu turi Majburiy		Ta'lim tili O'zbek/rus		Haftadagi dars soatlari 4/4	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)		Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Qalamtasvir	120 (60/60)		120 (60/60)	240
2.	I. Fanning mazmuni <p>Fanni o'qitishdan maqsad - qalamtasvir-barcha tasviriyy san'at turlarining; rangtasvir, dekorativ amaliy san'at, grafika, xaykaltaroshlikning asosi sifatida bo'lajak pedagog rassomlarga borliqni ko'rib-kuzatib to'g'ri tasvirlash, idrok etish, tasviriyy va amaliy san'at asarlarini chizishda doimiy qo'l matorikasi, ong va sezgi organlarini shakllantirish hamda bo'lajak rassom-pedagoglarni tasviriyy san'at asoslariga o'g'atishni maqsad qilib qo'yadi.</p> <p>Fanning vazifasi - boshqa kasbiy fanlari qatorida bo'lajak o'qituvchi-rassomlarni tayyorlashda asosiy mezon hisoblanib, u talabalarga amaliy mashg'ulotlar orqali olib boriladi va asosan inson yuz tuzilishi, uni tasvirlash metodlariga doir bilimlarni o'rganishni o'z ichiga qamrab oladi. Shuni ta'kidlash kerakki, amaliy mashg'ulotlar qatorida nazariy bilimlar ham bo'lajak rassom-pedagoglarga ularning keyingi pedagogik va ijodiy faoliyatlarida muhim o'rin tutadi, bu esa o'z navbatida amaliy darslar jarayonlarida nazariy tushunchalarni berib borishni taqozo etadi.</p> <p style="text-align: center;">II. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:</p> <p style="text-align: center;"><u>Mashg'ulotlar shakli: Amaliy (A), III semestr 60 soat</u></p> <p>Anatomik bosh yuz niqobi namunasining qalamtasviri. David yuz niqobini tasvirlas. Namunani qog'oz ko'lamiga to'g'ri joylashtirish. Anatomik bosh namunasi orqali inson yuz mushaklarini o'rganib, nisbatlari asosida tasvirlash. Perspektiva qonuniyati asosida tasvirlash. Boshning konstruktiv qurilishini topib ishlash. Bosh nisbatlarini to'g'ri ifodalab, yorug'-soya qonunlariga amal qilgan holda vazifani tushlash. Nur-soya qonuniyatlari asosida ishni kuchaytirish. Anatomik bosh namunasi tasvirini umumiylikka keltirish va ishni yakuniga yetkazish.</p> <p>Antik davrga mansub gipsdan ishlangan bosh niqobi namunasining qalamtasviri (Venera). Qo'yilmani qog'ozga to'g'ri joylashtirish. Naturaning nisbatlarini e'tiborga olib, perspektiv holatini topib ishlash. Qo'yilmani konstruktiv qurish, yengil soya-yorug'larini belgilab, tushlashga o'tish. Naturaning soya, yorug', yarim soya, shaxsiy va tushuvchi soyalarini yakuniy bosqichida ishlash va ishni yakunlash.</p>				

Aniq xarakterga ega bo'lgan bosh namunasining qalamtasviri (Appolon). Appolon yuz qiyofasini o'rganish va qog'ozga kompozitsion joylashtirish. Yuz nisbatlarini aniqlash ya'ni burun, lab, ko'zlarning o'zaro nisbatlarini to'g'ri topib, perspektiv qonuniyatlar asosida tasvirlash. Qo'yilmaning anatomik jihatlarini hisobga olib, konstruktiv qurilishini tasvirlash. Appolon qalamtasvirining yorug'-soya ishlash bosqichini umumiylikka keltirish va ishni yakuniga yetkazish.

Aniq xarakterga ega bo'lgan bosh namunasining qalamtasviri (Gatamelatta, Sokrat, Zevz). Haykal bosh namunasini qog'ozga kompozitsion joylashtirish. Haykal yuz nisbatlarini aniqlash ya'ni burun, lab, ko'zlarning o'zaro nisbatlarini to'g'ri tasvirlash. Anatomik bosh namunasi orqali inson yuz mushaklarini o'rganish. Modelni o'rganish, qisqa muddatli chizgilarni bajarish. Konstruktiv qurishini topish. Bosh nisbatlarini to'g'ri ifodalab tasvirlash. Haykal namunasini yorug'-soya qonunlariga amal qilgan holda tushlash. Haykalni bosh namunasini umumlashtirib ishlash va yakunlash.

IV semestr 60 soat

O'ziga hos xarakterli xususiyatlarga ega bo'lgan inson portreti qalamtasviri. Inson portretini qog'oz ko'lamiga kompozitsion joylashtirish. Inson boshining anatomik qurilishini o'rganib tasvirlash. Bosh elementlarining o'zaro nisbatlarini to'g'ri ifodalab tasvirlash. Portret ishlashda perspektiva qoidalariga amal qilgan holda ishlash. O'ziga hos xarakterli xususiyatlarga ega bo'lgan inson qiyofasini konstruktiv qurish. Tushlash orqali insonni o'ziga xos xarakterini, ko'rinishini ifodalab, soya-yorug'larini ishlash. Vazifani umumiylikka keltirish va ishni yakunlash.

Inson boshini yelka kamari bilan tasvirlash. Qiyofani tasvirlashda anatomik tuzilishni hisobga olib, holatini aniqlab qog'ozga joylashtirish. Bosh, yelka nisbatlarini to'g'ri ifodalab tasvirlash. Bosh plastikasi, hajm va holatini kompozitsiya qonun-qoidalariga asosida tasvirlash. Inson boshini yelka kamari bilan konstruktiv qurish. Inson boshini yelka kamari bilan ishlashda yorug'-soya qonuniyatlari asosida bosqichli ishlash. Nur-soyalarini umumiylikka keltirish. Portret ishini umumlashtirish va yakunlash.

Keksa inson boshining murakkab holatdagi portreti. Natura boshini qog'ozga kompozitsiya qoidalariga asosida joylashtirish. Bosh detallarining o'zaro nisbatlarini to'g'ri ifodalash. Keksa inson boshining murakkab holatdagi portretining perspektiv holatini topib tasvirlash. Keksa inson boshining murakkab holatdagi portretini konstruktiv qurish. Keksa inson boshining murakkab holatdagi portretini yorug'-soyalarini ajratib ishlash. Portretning yorug'-soyalarini bosqichma-bosqich ishlash. Portret vazifasiga

qo'yilgan talablarni umumlashtirish. Portret vazifasini yakunlash.

Inson qiyofasini qo'llari bilan beligacha tasvirlash. Inson qiyofasi qog'ozga joylashtirish va qurish bosqichi. Naturaning xarakterli xususiyatlarini ochib berish maqsadida anatomik o'rganib chizish. Modelni o'rganish, qisqa muddatli chizgilarni bajarish. Qiyofani tasvirlashda konstruktiv anatomik tuzilishni hisobga olib uning holatini aniqlab tasvirlash. Modelni qurish va yengil tuslash bosqichi. Yarim soya, tushuvchi va shaxsiy soya refleks kabi amallarni bajarish. Inson qiyofasi tasvirini umumiylikka keltirish. Modelni tasvirlashning yakuniy bosqichida ishlash.

III. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Auditoriyadan tashqari vaqtda bajariladigan mustaqil ishlar quyidagi turlarda amalga oshirilishi tavsiya etiladi:

Talaba mustaqil ishni tayyorlashda muayyan fanning xususiyatlarini hisobga olgan holda quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

- darslik va o'quv qo'llanmalar bo'yicha fan boblari va mavzularini o'rganish;
- tarqatma materiallar bo'yicha ma'ruzalar qismini o'rganish;
- maxsus adabiyotlar bo'yicha fanlar bo'limlari yoki mavzulari ustida ishlash;
- Talabaning o'quv-ilmiy-tadqiqod ishlarini bajarish bilan bog'liq bo'lgan fanlar bo'limlari va mavzularini chuqur o'rganish;
- Faol va muammoli o'qitish uslubidan foydalana oladigan o'quv mashg'ulotlari;
- Masofaviy (distantion) ta'lim.

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

Geometrik jismlardan tuzilgan natyurmort qalamtasviri

Uy ro'zg'or buyumlaridan natyurmort kompozitsiyasi

Gipsli rozetka ishtirokida natyurmort kompozitsiyasi

Murakkab natyurmort

Tasviriy san'atning asosiy qonun va qoidalarini namoyish etuvchi plakatlarni o'rganish Usta rassom va pedagoglarning qalamtasvir va grafika bo'yicha yaratgan asarlarini tahlil qilish;

Shakllarni chiziqli konstruktiv qurilishini tasvirlashga oid mashqlar bajarish (Geometrik shakllar misolida).

Tabiat qo'ynida chiziqli va havo perspektivasini qo'llagan holda qalamchizgi va qoramalar ishlash;

Milliy natyurmort kompozitsiyasi

Inson bosh suyagi turli ko'rinishlari

Kesik boshning turli tomondan ko'rinishini tasvirlash

Anatomik bosh namunasi qalamtasviri. Ekorshe (Gudon) gips boshini tasvirlash.

	<p>Tusi, hajmi va shakli turli xil buyumlardan tuzilgan natyurmort chizish. Sopol buyumlar va milly kashtalar ishtirokida natyurmort ishlash. Shakllarni chiziqli konstruktiv qurilishini tasvirlashga oid mashqlar bajarish (Geometrik shakllar misolida). Anatomik bosh David byusti namunasining qalamtasviri. Antik davrga mansub gipsdan ishlangan bosh namunasining qalamtasviri. Antik davrga mansub gipsdan ishlangan byusti namunasining qalamtasviri (Venera). Aniq xarakterga ega bo'lgan bosh namunasi (Gatamelatta, Sokrat, Zevz byustlaridan biri) ning qalamtasviri. Yosh bola portreti. O'ziga hos xarakterli xususiyatlarga ega bo'lgan inson portreti qalamtasviri. Keksa inson boshining murakkab holatdagi portreti. Mening zamondoshim portretini ishlash</p>
3.	<p>IV. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar) Talaba bilishi kerak:</p> <ul style="list-style-type: none"> - qalamtasvir mashg'ulotlarini o'tishda tasviriy san'at asoslari, kompozitsiya qonuniyatlari, chiziqli, havo, perspektivalari, ufq tekisligi siluet, konstruktsiya, shtrix, masshtab, nisbatlar, maeriallar xususiyatlari, yorug'-soya qonuniyatlari, turli tasvirlash vositalaridan foydalanishni bilishi kerak; - talaba qalamtasvir darslarini rejalashtirish: natyurmort, portret, odamning turli holatlaridan postanovkalar tashkil etish, tasvirlash texnologiyalari. <p>O'quvchilarga qalamtasvir mashg'ulotlarini tashkil etishda san'at asarlarini tahlil eta olish, yaxshi o'zlashtiruvchi va boshlovchi o'quvchilar bilan individual darslar olib borish, o'quvchilar ijodiy ishlarini baholay olish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.</p>
4.	<p>V. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:</p> <p>Amaliy mashg'ulotlarda - mavzularga oid ijodiy ishlar yaratish, amaliy kuzatish, ijodiy ishlarni yaratishda ijodkorlikni oshirishda; Hamkorlikdagi ta'lim texnologiyasi; Muammoli vaziyat ta'lim metodi; Insert; Kub metodi; Blits so'rov; "T" jadval; Ikki tomonlama kundalik; Delfi; Muzyorar; Baliq skleti; Venn diagrammasi; Mental xarita kabi ko'plab metod va texnologiyalardan foydalanish ko'zda tutildi.</p>

5.	<p style="text-align: center;">VI. Kreditlarni olish uchun talablar:</p> <p>Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.</p>
6.	<p style="text-align: center;">VII. Asosiy adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Boymetov B. "Qalamtasvir". "Musika" nashriyoti-Toshkent, 2006. 2. D.E.Omonov. "Qalamtasvir". "SamDU" nashriyoti-samarqand 2019. <p style="text-align: center;">VIII. Qo'shimcha adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Mirziyoev Shavkat Miromonovich. Yangi O'zbekiston strategiyasi. Toshkent, 2021. -458 b. 2. Boymetov B «Qalamtasvir» Toshkent, 1997. 3. Tojiyev B, Mahkamova S. "Qalamtasvir" Toshkent, 2013. 4. O.K.Apuxtin "Tasviriy san'at haqida suhbatlar" "O'qituvchi" nashriyoti TOSHKENT-1965 85.117364 5. Rahim Hasanov "Tasviriy san'at asoslari" "Gofur G'ulom nomidagi nashriyot matbaa-ijodiy uyi" Toshkent 2009 85.1272907 <p style="text-align: center;">O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI PREZIDENTINING FARMONI</p> <p>O'zbekiston respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida. (O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2017 y., 6-son, 70-modda)</p> <p>O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 - yil 6 – noyabrda "O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim - tarbiya va ilm - fan sohalarini rivojlantirish chora tadbirlari to'g'risida" gi PF - 6108 - son farmoni.</p> <p style="text-align: center;">Axborot manbaalari</p> <ol style="list-style-type: none"> a. https://s3.amazonaws.com/mirror.facultyinfo.unt.edu/rdb0035/schteach/ART%201500%20Drawing%20I%20Syllabus%20Spring%202019-1.pdf Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi rasmiy sayti. b. http://www.gov.uz– O'zbekiston Respublikasi xukumati portali. c. https://pedagog.uz/uz Pedagog - har bir ustoz uchun qulay platforma d. https://m.ok.ru/group/70000000599410 Академия Минпросвещения России e. https://scientists.uz/uploads/journal/202303B.pdf Xalqaro Scientific Journal SCIENCE AND INNOVATION. f. www.relearn.ru/conf/conf2007 g. http://www.allmath.ru/ 3. http://window.edu.ru/window/

7.	Fan dasturi Samarqand davlat pedagogika instituti o'quv-uslubiy kengashining 2025 yil "____" _____-son bayonnomasi bilan ma'qullangan
8.	Fan/modul uchun mas'ullar va dastur mualliflari: S.M.Suvankulov- Samarqand davlat pedagogika instituti Tasviriy san'at va texnologik ta'lim kafedraasi assistenti.
9.	Taqrizchilar: X.X.Jo'rayev – Samarqand davlat pedagogika instituti Tasviriy san'at va texnologik ta'lim kafedraasi v.b.professori (ichki). T.Esanov – M.Ulug'bek nomidagi Samarqand davlat arxitektura qurilish universiteti "San'at" kafedraasi dotsenti (tashqi).

Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi tomonidan 2025-yil uchun tasdiqlangan xalqaro e'tirof etilgan tashkilotlaridan "S.G.Stroganova nomidagi Rossiya davlat tasviriy san'at-sanoat universiteti", "Chelyabinsk davlat madaniyat instituti", "Oltoy davlat universiteti", "Shimoliy Texas universiteti tasviriy san'at va dizayn kolleji" tasviriy san'at fani dasturlari tahlil qilinib ushbu asosda fan dastur ishlab chiqildi.

1. https://rghpu.ru/sveden/files/zil/03.3_2024_RPD_OP_Graf.pdf
2. https://chgik.ru/sites/default/files/eduop/adopmain/rpd_risunok_54.04.01_dizayn.pdf
3. <https://www.asu.ru/sveden/education/programs/subject/375121/>
4. <https://s3.amazonaws.com/mirror.facultyinfo.unt.edu/rdb0035/schteach/ART%201500%20Drawing%20I%20Syllabus%20Spring%202019-1.pdf>

Fan dasturi "Aniq va amaliy fanlar" fakultetining 2025 – yil 28-fevraldagi 10-f sonli farmoyishi bilan tuzilgan ishchi guruh tomonidan ma'qullangan.

Tuzuvchi:

S.M.Suvankulov

Kafedra mudiri:

A.N.Abdullayev

Fakultet dekani:

A.N.Abdullayev

O'quv-ishlar bo'yicha prorektor:

N.H.Musulmonov

**O'zbekiston Finlandiya pedagogika instituti "Tasviriy san'at va muhandislik
grafikasi" kafedrası S.M.Suvankulov tomonidan tayyorlangan
"Qalamtasvir" nomli fanining o'quv dasturiga**

TAQRIZ

Ushbu dastur pedagogika oliy o'quv yurtlari, tasviriy san'at va muhandislik grafikasi bakalavriat ta'lim yo'nalishlari talabalari uchun mo'ljallangan bo'lib, "Qalamtasvir" fanining maqsadi - qalamtasvir-barcha tasviriy san'at turlarining; rangtasvir, dekorativ amaliy san'at, grafika, xaykaltaroshlikning asosi sifatida bo'lajak pedagog rassomlarga borliqni ko'rib-kuzatib to'g'ri tasvirlash, borlikni idrok etish, ko'l, ong va sezgi organlarini shakllantirish hamda bo'lajak rassom-pedagoglarni tasviriy san'at asoslariga o'gatishni maqsad qilib qo'yadi.

Qalamtasvir-barcha tasviriy san'at turlarining asosi hisoblanadi. Me'mor, dizayner, konstruktor, rassom amaliy san'at ustalari o'zlari yaratayotgan asarlarining qoramamallari (eskizlari)ni avvalo qalamda dastlabki chizgilari bilan ifodalaydilar. Shu tariqa o'lgan me'moriy muhitda o'z uyg'inligini topgan monumental xaykallar va devoriy rangtas-vir asarlari yuzaga keladi. Qalamtasvirsiz yukqorida qayd etilgan keng ma'nodagi ijodiy faoliyatni tasavvur etib bo'lmaydi.

Qalamtasvirda bajarilgan ish tasviriy va amaliy san'atning boshqa turlari singari tugallangan dastgohli san'at asari bo'lishi ham mumkin. Tush, sangina, sous, pastel va qalamda bajarilgan ko'pgina grafik asarlar jahonning nufuzli san'at muzeyi va ko'rgazmalaridan munosib joy olgan.

Tasviriy san'atning eng qadimgi turi - rasm chizishdir. Hali gaplasha olmaydigan ibtidoiy odamlar tig'li buyumlar bilan tosh va g'or devorlariga turli tasvirlar chizib, o'z fikrlarini bir-birlariga bayon qilganlar. Suratlar asosan yon tomondan soddalashtirilgan holatda yoki sxematik ko'rinishda tasvirlangan.

Samarali uslubda muntazam olib borilgan qalamtasvir mashg'ulotlari borliqni idrok etish, ong va sezgi organlariga mutanosib ravishda qo'lning chizish mahoratini oshirish faqatgina bo'lajak rassomlargagina emas, balki boshqa kasb sohasidagi kishilarga ham zarurdir.

Fan dasturida qalamtasvir san'atiga oid mavzular ketma-ketlik va barcha talablar asosida berilgan

**SamDAQU "San'at"
kafedrası dotsenti:**

